

KISS ALBERT BESZÉDE

a véderő törvényjavaslat 25. §-a tárgyában.

Elmondott a képviselőház f. hó 2-án tartott ülésén.

Kiss Albert: T. ház! (Halljuk!) Miután a véderőről szóló, tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak, különösen 24. és 25. §-ai, úgy katonái, mint közjogi tekintetből, már az ellenzéknek szónokai által annyira világosan és a másik oldalról meg nem cáfolható érvekkel megvitatottak, én részemről e szakaszokhoz a jelen alkalommal egészen más szempontból, vagyis közoktatásügyünk érdekében óhajtok szólni. (Halljuk!) Teszem ezt azért, mert meggyőződésem szerint szükséges, hogy ezen szakaszok tanügyi szempontból is bíraltassanak.

Mikor az általam mélyen tisztelt közoktatásügyi miniszter ur tárczáját átvette, bevallom, hogy nemcsak a sajtó, hanem a tanügyi körök által is kinevezetése örömmel üdvözöltetett, országosan ismert lévén, úgy a mélyen tisztelt cultusminiszter urnak a közigazgatási téren számos éveken át szerzett tapasztalata, mint azon közbizalom és tisztelet, melyet azon téren méltán kiérdemelt. Azon reményvel üdvözöltetett, hogy vezetése alatt, közoktatási téren is egy új s talán jobb korszak veendő kezdetét. Reményltem azt én is azon lüben, hogy a közigazgatási téren szerzett oly bő mérvű tapasztalatai, arra fogják vezérelni a t. cultusminiszter urat, hogy ezen téren is véget fog vetni azon sok és különböző próbatételeknek, melyek ellen a közelebbi multban anyai panasz, oly eredménytelenül hangzott el. De talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy ez lett oka annak is, hogy az ország minden vidékén a tanügyi foglalkozó körökben, egy kellemetlen meglepetést okozott azon rendelet, melyre e házban már tegnap Kazy János t. képviselőtársam hivatkozott s melyet a múlt év december 17-én a t. miniszter ur a németnyelv tanítása ügyében a tantervi bizottsághoz intézve kiadott. Majd a véderő-törvényjavaslat általános vitájának kezdetén, ünnepélyesen ki nyilatkozta a házban a t. min. ur azon meggyőződését a közoktatás ügynek a védőképességhez való viszonyáról, melyet mindnyáján hallottunk és közelebbről a múlt keddi ülésen előterjesztette a t. házban a 279. sz. alatt kinyomtatott és kiosztott azon u. n. kedvezményt, melyet a joghallgatók, tanárjelöltek, orvostanhallgatók és a gyógyszerészek részére ezen 25. §. tárgyalása alkalmából előzetesen már kijelenteni méltóztatott.

Ha a t. miniszter ur a németnyelv tanítása ügyében azon rendeletét, a házban tett nyilatkozatát és ezen általam említett kedvezményeket, akkor tette volna közzé, a mikor e házban mind a két ellenzék férfainak együttes erőfeszítése, ha onnan a tulajdonról számos képviselőtársammak, itt a házban ritkán, de a házon kívül annál gyakrabban hangzott aggodalmi, ha ezenkívül künn az ország területén oly sok, a mily különböző alakban nyilvánuló közvélemény, mind gyengék lettek volna — együttvéve is arra, hogy a miniszterelnök urnak meggyőződését megingassák, — ha ekkor a t. miniszter ur nekünk segítségül jöve, tárczájából kitolyog hatalmas befolyását odavetette volna a mérlegbe és még ez sem lett volna elegendő arra, hogy e 25. §. eredeti szerkezetében el ne fogadtassék, hanem akképen módosítottassék, mint azt a tanügyi érdeke méltán követeli; ha mindezen általam elsoroltak után jelent volna meg a t. miniszter urnak azon rendelete és ezen rendelet indoklásánál lett volna elmondva az, a mit a házban nyilvánítani méltóztatott s azután méltóztatott volna közzé tenni azon kedvezményeket is: akkor t. ház! úgy a miniszter ur, mint az arra hivatott férfiak, opportunítási szempontból talán védelmezheték volna, úgy azon rendeletet, mint azon nyilatkozatát és azon kedvezményt; de a tanügynek érdekében azokat igazoltaknak meg akkor sem tartanám. Minthogy azonban úgy a rendelet, a miniszteri nyilatkozat és az előterjesztett kedvezmények, a szövetség levő 25-ik szakaszszal, annak rendelkezéseivel, szoros összefüggésben vannak, én ezen 25. §-t a jelen alkalommal ezen szempontból akarom bírálni.

Mikor alig 5 évvel ezelőtt 1883-ban, a középiskolai oktatásról szóló törvény létrejött, azon tör-

vény nem elégitette ki mindazon kívánalmakat, melyeket középiskolai oktatásunk érdekében a tanügyi körök és az ellenzék férfiai méltán hangoztattak. Azonban a megalkotott törvényt a közvélemény mégis kellő tisztelettel fogadta, úgy maga az állam, mint azon középiskolákat fenntartó egyes hatóságok és testületek azon év leforgása alatt — tisztelettel kell bevallani bárkinek is, hogy mely erőfeszítéssel is törekedtek azon közoktatásról szóló törvény kivánalmainak lehetőleg eleget tenni. De ezen küzdelem közt annál meglepőbb volt a mélyen tisztelt közoktatásügyi miniszter urnak múlt évi december 17-én a németnyelv ügyében kiadott s a tantervi bizottsághoz intézett rendelete, mert ezen rendelet egyenesen és alapjában megtagadja magának a közoktatásról szóló törvénynek rendelkezését és középiskoláink azon feladatát, a törvény 1-ső §-a a középiskolai oktatás céljául kitűz. (Helyeslés a szélső baloldalon.)

Miután t. ház, a tegnapi ülésben br. Prónay Dezső és Thady Kálmán t. képviselő urak rámutattak már ezen a téren a történetekre, a szatmári béke utáni korszaktól elkezdve 1848-ig, én ismétlésekbe nem bocsátkozom. Azonban az elmondottakat folytatva, a szabadságharc lezajlása után, az önkényuralom kezdetén megítélt középiskoláink terén minden lépés arra, hogy a németnyelv tanítása oly mértékben követelessék, a mily mérték azon középiskolák rendeltetésével összefüggésben nincs és melynek végcélja, végeredménye a germanisatio. (Ugy van! a szélső baloldalon.)

1854-ben, az akkori közoktatásügyi miniszter gr. Thun Leó — ismeretes név — igen jól tudta azt, hogy a milyen a közoktatás szelleme, olyan lesz azon nemzedéknek, mely ama szellemben neveltetett, nemcsak gondolkozási módja, hanem nagymérvben olyan lesz alkotmányos érzelme is. (Ugy van! a szélső baloldalon.) Épp azért általános megdöbbenést keltett, a midőn azon év folyamán megjelent a gr. Thun Leó-féle híres rendelet, mely — be kell vallanom — nyíltan s határozottan kimondta a célt, melyet el akar érni, azt, hogy Magyarországot germanisálni akarja. (Ugy van! a szélső balon.) E rendeletben akkor csak általánosan tűzte ki a célt és végül azt mondta, hogy a németnyelv tanítására nézve az összbírodalom egyes országai s tartományaira vonatkozólag, azon országok és tartományok speciális helyviszonyait szem előtt tartva, később s részletesen fog intézkedni. Ez ígretét be is váltotta, 1855. január 1-én jelent meg a németnyelv tanításában Magyarországra, Erdélyre, a temesi-bánságra s a szerb-vidékre vonatkozó rendelet, melynek ide vonatkozó 3. §-a szóról-szóra ez: „Ott, a hol a tanítványok túlyomó nagy számának más az anyanyelve, a németnyelv és ennek irodalma, mint feltétlenül kötelező tantervi, a gymnásium valamennyi osztályán keresztül s minden tanítványnak tanítandó.” Mit rendelt tehát gr. Thun Leó? Azt, hogy két kötelezett tantervi a németnyelv és ennek irodalma a gymnásium minden osztályában németnyelven tanítandó. Ismeretes azon küzdelem, melyet e rendelet kihívott. En, ki a gymnásiumot akkor végeztem és e rendelet súlyos következményeit átszenvedtem, nem akarom itt elsorolni beszéden élénkítése céljából, hanem akkor ismert és ma sem felelt történeteket, nem részletezem, hogy az egyetemeken mint maradtak üresen a tantermek s a tanulók távoznak, helyettük miként maradtak ott a gombostűre szúrva szübbogarak. Én csak azt hangsúlyozom, hogy e rendelet ellenkező hatást ért el, mint a milyt akart, mert a németnyelvnek általam is bizonyos mérvig szükségességnek tartott tanítását éppen e rendelet tette lehetetlenné. (Élénk helyeslés a szélső baloldalon.)

S most lássuk, miként szól a t. miniszter ur december 17-én kiadott rendeletének ide vonatkozó 2. §-a:

„A tanítás módjai mind a két középiskolában, a gymnásiumban és real-iskolában lehetőleg gyakorlati legyen, — mely célból és ezt tisztelettel ké-

ren jól megjegyezni, — mert erre hivatkozni fogok, a tantervek és utasítások ama követelménye, hogy a felsőbb osztályokban a németnyelv szolgáljon a németnyelvi és irodalmi tanítás nyelvűül is, a legszigorúbban teljesítendő. (Mozgás a bal- és szélső baloldalon.)

A ki e két rendeletet t. ház egymás mellé téve, összehasonlítja, meggyőződhet arról, hogy a tett rendelet lényegében egy és ugyanaz. (Ugy van! a szélső baloldalon.)

Egy és ugyanaz annyiban, hogy mind a kettő két tantárgyat, a németnyelvet és annak irodalmát németnyelven kívánja gymnásiumainkban taníttatni. (Ugy van! a szélső baloldalon.) Egy és ugyanaz annyiban, hogy mint gr. Thun Leó az egyes országok és tartományok speciális helyzetére és viszonyaira vonatkozó tekintetből külön rendeletet adott ki, úgy a t. miniszter ur is azt rendeli, hogy azon középiskolák speciális helyi viszonyait tekintetbe véve fog intézkedni, s oly célból meghagyja, hogy hozzá a jelentés és tanterv ezen év május hó 15-ig hivatalosan felterjesztendő. (Ugy van! balfelől.)

Tartozom azt is megjegyezni, hogy e két rendelet különbözik egymástól abban, hogy a Thun-féle rendelet azon két tantárgyat a gymnásiumoknak nem a négy felső osztályában, hanem minden osztályában rendeli keresztül vitetni. De különbözik abban is, hogy ama rendeletet Thun Leó az önkényuralom korában adta ki és így annak az országban az ellenhatást fel kellett kelteni és létre kellett hozni azon eredményt, a melyre ezelőttem, hogy a németnyelv tanítását és tanulását lehetlenné tegye. A mostani rendeletet pedig alkotmányos korszakban a szabadelvű párt közoktatási minisztere bocsátotta ki. (Ugy van! a szélső baloldalon.) Megjegyzem t. ház, hogy az én fölfogásom szerint ez a rendelet sokkal nagyobb kárt tehet, mint amaz; mert lehetnek olyanok, kik pártszempontból és lehetnek olyanok, kik az alkotmánynak nem helyesen értelmezett fogalmából igyekezni fognak e rendeletet megvalósítani, noha az a középiskolai oktatásról szóló törvénybe nyíltan és egyenesen beleütközik (Ugy van! a bal- és szélső baloldalon) és végrehajthatatlan. (Ugy van! a szélső baloldalon.)

En t. ház, a miniszter urnak ezen rendeletét, ezen szempontból fogom fel és bírálom. (Halljuk!) azt azonban nyilvánítom, hogy én ezen rendeletet, mely akarva nem akarva, de végeredményében a germanisatiora vezet; nem akarom másnak tulajdonítani, mint elsősorban is elhamarkodásnak. (Helyeslés szélső balfelől.) Ezt bizonyítja magának azon rendeletnek indoklása. Tulajdonítom továbbá a véderő-törvényjavaslat alkalmából mind a véderő bizottságban szorongatott miniszterelnök ur védelmére szánt tulbuzgóságnak. (Igaz! Ugy van! balfelől.) Nézetem szerint e kettőből, ezek egyikéből vagy másikából, vagy talán mindkettőből származott és eredett ezen rendelet.

Hogy t. ház, elhamarkodás szüleménye ezen rendelet, ezt nem csak én mondom, hanem hasonló hallottam már tegnap a tulajdonról is, Kazy János t. képviselő társamtól, ki rámutatott erre, és úgy fejezte ki magát, hogy ezen rendelet nem jó korszakban jelent meg. De, hogy elhamarkodásból eredt ezen rendelet, bizonyítja azt ezen rendelet indoklása, melynek kezdő sorai következőleg hangzanak: „A középiskolai tanítás eredményét ellenőrző hivatalos közegem jelentései megegyeznek abban, hogy sem gymnásiumok, sem realiskola nem éri el mindenütt a németnyelv tanítás azon célját, melyet az országos tantervek és utasítások kitűznek.”

En t. ház, nem kételkedem abban, hogy a t. miniszter ur azon hivatalos közegéitől ilyen jelentéseket nyert. De éppen ezen jelentések, melyekre rendeletét alapította, voltak nagyon elhamarkodottak és azon jelentésekben foglalt ítélet az, mely korai volt. Ugyanis t. ház, még csak öt éve annak, hogy a közoktatásról szóló törvényjavaslat létrejött, tehát még csak öt éve annak, hogy a nyolcz osztályból

...és legolcsóbb égvényes z...
...debrecezi...
...zelekeket,
...BÁT. GESZTENYÉT,
...caizt, cartifolát,
...ERET MEZET;
...TÁRTURÓT.
...sashegyi,
...ó-ja-
...francia
...orosz-
...mellett
...vetkezett
...arucsarnoka
...mellett
...égvényes
...mellett
...égvényes
...mellett

Vetemény-magok:
...francia, magyar
...lóhere, muhar,
...angol perje
...apró,
...pászit-fü,
...sárga
...berndorfi takarmányrépa,
...virágkerti-magvak,
...minőségben,
...Debreczenben

SASZNER KAROLY
...és magkereskedésben
...Czegléd utczán

ARDOS LÁSZLÓ
...Debreczen, czegléd-utczá.

...magyságú, esikos
aszaltalerítő
...1 fr.
...magyságú, gyapjú
magos asztalterítő
...3 fr. 50 kr.
nes flanel bútorlőrő
...25 krig.

Szavoszt Alphons
...magyar gazdasági egyesület
...törvénybizományi olaj
...kertészeti magvak üzlete
...Arany János-utca 11. szám
...lőheret és luczernat,
...eredeti répa magvakat
10 kgros csomagokban is
...magvizsgáló a lomás olom
...minden egyéb kerti és gaz-
...magvakat, fűmagkeveréket — lego-
...és pászitfü;
alodi gepolajakat
...csobaját (fatelítésre) sme-
...és petróleumot, zsikokat, pony-
...és minden egyéb gaz-
...szükségleti cikkeket.

áll középiskolákban a tanterv és tanrendszer, a törvénynek megfelelőleg módosítva megállapított. Legalább egy ciklusnak, vagyis nyolc esztendőnek kell tehát lefolynia, hogy azon tanterv és tanrendszer fölött valaki alapos bírálatot mondani hivatott lehessen. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.) Azt tehát a t. miniszter ur is megengedi, hogy mikor az ő hivatalos közegei a nyolc évet, vagyis az első ciklust be nem várva, ennek közepén, az ötödik év folyamán már hivatottaknak érezzék magokat a tanterv és tanrendszer fölött ítéletet mondani: akkor ítéletök, leghelyesebben szólva, elhamarkodott (Élénk helyeslés szélsőbaloldalon.) és azon hivatalos közegeknek ily eljárásért sem a t. ház, sem a tanügy, sem a t. miniszter ur köszönettel bizonynyal nem tartozik. De t. ház, nekünk, az ellenzék padjain ülő képviselőknek ellenzéki álláspontunknál fogva kötelességünk az is, hogy a törvények végrehajtását lépésről-lépésre ellenőrizzük.

Ha én ezt a rendeletet ily szempontból bírálom, akkor t. miniszter ur közönnytelenül bizonynyal nem tartozik. De t. ház, nekünk, az ellenzék padjain ülő képviselőknek ellenzéki álláspontunknál fogva kötelességünk az is, hogy a törvények végrehajtását lépésről-lépésre ellenőrizzük.

De t. ház, azon tantervek és utasítások nem döntők. A középiskolák feladatát maga a törvény szabja meg s ahhoz kell alkalmazkodni azon tanterveknek és utasításoknak is. A középiskolák feladatát pedig az 1883. XXX. t. cz. 1. §-a következőleg határozza meg: „A gymnásium- és reáliskolának az a feladata, hogy az ifjúságot a magasabb, általánosabb műveltséghez juttassa és felsőbb tudományos képzésre előkészítse. A gymnásium feladatát, a minden irányu humanisticus — főleg az ó-klassikai tudományok segítségével, — a reáliskola pedig, főleg a modern nyelvek, a mennyiségben és természet tudományok tanítása által oldja meg.”

Már t. ház, a gymnásium ezen feladata, melyet annak a törvény nyíltan elébe szab, lehetetlenné teszi azt, — a mi lehet mellékelni, de nem lehet főfeladat — és a mit mégis a gymnásiumban a gymnásium növendékei megtanuljanak németül tracsolni s ezáltal a tisztí-vizsga letételére előkészíttessenek. Felolvastam a törvényt, a mely megmondja, hogy a gymnásiumnak mi a feladata és ettől eltérni sem a hivatalos közegeknek jelentéseik szerkesztése alkalmával, midőn a tanterv felett bírálatot mondanak, sem a t. miniszter urnak, mikor azon tanterveket és utasításokat készíti — az én meggyőződésem szerint — a törvény megsértése nélkül nem lehet. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)

De ha nem az elhamarkodást vesszük t. ház e rendelet indító okául, hanem azon másikat, hogy a t. miniszter ur sietett a miniszterelnök urnak segítségére menni: akkor is ki kell jelentenem, hogy a miniszter ur rendelete czéltervesztett, mert az a törvénynek nyílt rendelkezésébe ütközik. Beleütközik... (Halljuk! Halljuk!) az 1883-ik XXX. törv. czikk 7. §-ában, mely ekként szól: „A magyar tantervű középiskolákban, a 7-ik és 8-ik osztályban a magyar nyelv- és irodalmának történelme magyar nyelven tanítatott.”

Már most t. ház, ha Magyarországon az alkotmányosság több mint két évtizedes fennállása után, — a magyar nyelv mint állami nyelv csak oly mérvben tiszteltetik, hogy a nem magyar tannyelvű középiskolákban a magyar nyelv és annak irodalma csak két osztályban adatik elő magyarul, ellenben a német nyelvű és irodalmának német nyelven előadása a magyar tannyelvű gymnásiumokban négy osztályban rendelkeztek: akkor, hol van a magyar- és német nyelv között éppen az önök által oly sokszor emlegetett paritás? (Igaz! Ugy van! baloldalon.) És ha a magyar nyelvnek, mint államnyelv jogának ezen minimuma még a paritás sem tartatik tiszteletben, akkor t. ház, ne méltóztassanak csodálkozni ott a tulajdonon és ne fájjon Önöknek, mikor ezen oldalról Károlyi Gábor gr. t. képviselő társam (Zajos éljenzés a szélsőbaloldalon) azon tulajdonosnak nevezte, (Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon) akkor t. ház és mélyen tisztelt többség, ne tulajdonítsák Önök másnak, csakis a tények közvetlen logikájának azt, hogy ebben a házban ezen törvényjavaslat tárgyalása alkalmából csak két pártot látunk egymással szemközt állani. Nemcsak a házban, de meggyőződésem szerint ezen 25-ik §. tárgyalása után a házon kívül, ez országban is elfogadhatatlan nem sokára azon idő, mikor — mint éves szavazatokkal ezelőtt a házban és az országgyűlésen csak két párt volt: az egyik a labancz, a másik a kurucz, ugy ezen 25. §. hatása alatt nemcsak a házban, hanem a házon kívül is csak két párt leend. Milyen nevet fog felvenni ezen két párt közül, egyik és másik: nem tudom. De nem is tartozik a lényeghez. Mert hogy az „elnevezésnek a mai korban nincs jelentése, azt megczáfalhatatlan bizonyítja az a tény, mikor a jelenlegi a házban többségben levő párt, szabadelvének nevezi magát. (Igaz! Ugy van a bal- és szélsőbaloldalon.) És ne méltóztassanak Önök a tulajdonon azt himni, hogy a majd ezen 25. §-t megszavazták, mikor ezen új törvény tárgyalása be fog végeztetni, hogy ak-

kor ezen küzdelemnek vége lesz. (Igaz! Ugy van! bal- és szélsőbaloldalon.)

Bármit mondjanak Önök itt, bármit fognak hirdetni odakint, azon küzdelem itt csak kezdetét vette. Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.) mert a t. miniszter urnak általam bírált rendelete, ha vissza nem vonatik, maga elegendő arra, hogy ezen küzdelem tovább folyjon. (Igen! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon) és bármit fognak Önök mondani, azon küzdelem a nemzet nyelveért és nemzeti kultúráért folytatott küzdelem leend. (Zajos helyeslés és éljenzés a szélsőbaloldalon.)

Es uraim, azon küzdelemben én, és reményem szerint ezen 48-as és függetlenségi párt tagjai nyíltan, őszintén és határozottan belemegyünk. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)

Ha provokáltattunk, felvesszük a keztyűt és azon helyzetben, melybe ezen pártot éppen magának a t. miniszterelnök urnak nemcsak politikája, hanem taktikája kényszerített bele, — azon visszásságot minden következményeivel én a magam részéről, nyíltan és őszintén elfogadom. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.) Kivonom annak contentumát e házban és e házon kívül.

Es t. ház, ebből nem következik az, hogy én és ezen pártunk tagjai szakítsunk az általunk eddig követett elvekkel, mi nem fogjuk pártunk elveit szegre akasztani. Mi őszintén, őszintén küzdötünk azon elvek valósításáért. Mi nem akarjuk, nem akarhatjuk megkerülni Jérikó falait, hogy elveink árán a hatalom birtokába jussunk és mert elveinket meg nem tagadtuk és meg nem tagadjuk, nem fogjuk ropogtatni azon hírdetté vált lyukas meggyőződést.

Hanem most, a mikor nemzeti nyelvünk és kultúránkról van szó, elveinket híven megőrizve és azon elvek valósításáért küzdve támogatni fogjuk őszintén, azokat, kik itten e házban tett kijelentés által arra kötelezték le a nemzet előtt magokat, hogy ők az 1867-ik évi törvényezikben lefektetett jogokat tovább fejleszteni fogják. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.) Ez t. ház, a mai viszonyok signaturája. Ez azon helyzet, melybe minket a miniszterelnök ur politikája és taktikája kényszerített. Elismernem, hogy abnormis e helyzet. De hát nem abnormis-e azon eljárás is, melylyel találkozunk? Az ellenzék részéről e házban ugy katonai, mint közjogi szempontból oly sok, a mily fontos érv megdöntött már el és azok közül a másik oldalról egyetlen érv sem czáfoltott meg. Maga a miniszterelnök ur is csak meggyőződésére hivatkozik. Az ily eljárás abnormis és abnormis helyzetet teremt, ugy itt e házban, mint ezen kívül. Vele szemközt az abnormis eljárás jogosult. Es mikor a közvélemény e házon kívül közönnyesen szunynyadt, fel kell rárni a közvéleményt, mert különben méltán félni lehet, hogy a mit Thun nem tudott elérni, azt ezen 25-ik §. szakasz czime alatt valósítani fogja a szabadelvű párt dicsőségére annak kormánya. Én megvallom, hogy csak sajnálni tudom ezen helyzetet. Nem talállok benne örömet. Ne a talállok benne örömet annyival inkább, mert hazámra, nevezetesen nézve elkövetkezhetnek ugyan annak oly következményei, az, hogy a miniszterelnök ur bármily erősen ragaszkodik azon székhez, azt elhagyni lesz kénytelen; de féltő, hogy oly drága lesz az ár, a miért azon miniszteri székben távozik, hogy bár távozásának horderejét nem kicsinylem, de azon távozásnak ára tuldrága lehet.

Méltán aggaszt ezen abnormis helyzet mindenkit, mert azon cél, melyet a miniszter ur rendelete elérni akar, rendes viszonyok közt elérhetetlen. Ugyanis miért rendelte be rendelete végén a miniszter ur május 15-ikére a középiskolai tanterveket, ha nem azért, hogy a német nyelv óraszámát a többi tantárgyak rovására kívánja szaporítani. De fog-e ezzel célt érni?

Bizonyítja ezt az, hogy a gymnásium osztályai-ban 18 óra fordítatik hetenkint a német nyelv tanítására, a reáliskolában 26 óra. Es a mint rendelkezések kezdő sorában a miniszter ur mondja, a hivatalos közegeinek jelentése szerint a német nyelv tanításában a reáliskolában sem tapasztalható az általa kívánt eredmény. Ha tehát azon 8 órát, a mely a német nyelv tanítására a gymnásiumokban fordított, a mélyen tisztelt miniszter ur 26-ra fogja emelni, mi lesz az eredmény? Az, a mit már a reáliskoláknál tapasztal. De lenne annak egy másik szomorú eredménye is és én arra kötelességem szerint rámutatok: lenne az a szomorú eredménye, hogy a gymnásiumainkban tapasztalt azon tulterheltség, mely ellen a jogos panaszokat minden oldalról halljuk, még fokozódni fog és azt fogja eredményezni, hogy a középiskolákban tanuló ifjúság testben és lélekben a teher alatt elcsúszul. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Es lenne még egy másik szomorú következménye s ezt a t. miniszter ur már maga észrevette rendelkezésének kiadása óta. (Halljuk!) Nem tudom, hivatalos közegeinek jelentései vagy tanácsadásai alapján-e, de fájdalom, a közelebbi napokban (Halljuk!) éppen e tulterheltségnek megakadályozása czimén bocsátott ki egy másik rendeletet, mely még közkezen nincs ugyan, de azon első rendeletnek folyamán, magyarazója és annál talán még veszedelmesebb. Azt rendelte ugyanis a miniszter ur, hogy a gymnásiumokban fennálló önképző-köröknek csakis a jeles és jó osztályzatu növendékek lehetnek tagjai.

(Nagy mozgás a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Gyalázat!)

Károlyi Gábor gr.: Megvannak bolondulva!
Thaly Kálmán: Megakarják ölni a magyar irodalmat! (Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Zaj.)

Kiss Albert: Tisztelettel kérdelem a miniszter urtól, hogy mikor azt a rendeletet aláírta, vagy ha nem írta alá, az a ki az ő nevében aláírta és ki adta, meggondolta-e, mit cselekszik? (Ugy van! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.) Nem jelent-e meg előtte abban a pillanathban Csokonai és Petőfi szelene, hogy azon rendelet ellen tiltakozzék? (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.) Hiszen ha az önképző-körökben csak a jeles és jó osztályzatu növendékek maradnak meg, akkor ki lesz zárva onnan a tanuló ifjúság %-ed része. (Igaz! Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.) Ezáltal pedig középiskoláinkban éppen a magyar nyelv és irodalom művelése akadályoztatik a legkevésbé. (Igaz! Igaz! a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Le vele!)

Es ezt nem önképző-körökön (Halljuk!) Fel sem hoztam volna most, ha tegnap meg nem jelentek volna azon közlemények, a melyekben olvastam, hogy mikor ez a rendelet Aradon az általam gyűlési gyűlésben kihirdetett, azon gyűlési gyűlési növendékei elhatározták, hogy inkább megszüntetik önképző-körüket, sem hogy abból tanulóitarsaik kikeresszenek. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)

Méltóztassék meggondolni, hová fog ez vezetni? (Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.) Mi lesz ennek és mi lesz azon első rendeletnek logikai következménye? (Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Es hol fog ez megállni t. ház?

Ez t. ház, el fog bennünket vezetni oda, hova meggyőződésem szerint maga a miniszter ur sem akart menni, t. i. a germánizáció veszélye elé. (Ugy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)

Megjegyzéseket teszek még t. ház, a mint azt beszédem kezdetén jeleztem, azon ugynevezett kedvezményekre, melyek a 279. számú nyomtatvány szerint a t. ház előtt vannak. (Halljuk!) Ezekben a kedvezményekben az foglaltatik, hogy ha a 25. §. törvényerőre emelkedik, azon esetben a t. közoktatásügyi miniszter ur a joghallgatónak, tanárjelöltnek, orvosnagyalgatónak, gyógyszerésznek a tanulmányai bevégezésére idáig megszabott időből, fél évet elenged.

No, t. ház, én ezt részéről kedvezménynek el nem fogadhatom. Nem fogadhatom pedig el azért, mert azon növendékekre vonatkozólag a reáliskolák kötelező tantárgyak elvégzésére vagy szükséges volt a kiszabott idő, vagy nem volt szükséges. Ha szükséges volt, akkor az, hogy abból a 25. §. kedvezért fél év elvonatik, rájuk nevezve nem kedvezmény, hanem büntetés, mert arra lesznek kényszerítve, hogy testi és lelki erejük megfeszítésével fél évvel kevesebb idő alatt végezzék azon tanulmányokat, melyeknek elvégzése tőlük megköveteltetik. (Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Ha pedig azon tételesen tanulmányaik elvégzésére eddig sem volt szükségök, akkor sem kedvezmény, hanem csak az igazságnak követelménye azon fél év elengedése. Az igazságnak azon követelménye, hogy sem azon ifjaktól egy fél évi drága idő el ne raboltassék, sem azon ifjaknak szülői azon fél év költségének viselésére tovább igazságtalanul ne kényszeríttessenek. Ezt tehát, t. ház, én kedvezménynek nem tekinthetem. (Tisza Kálmán miniszterelnök a terembe lép.)

Károlyi Gábor gr.: Tizennégy éves jubileumát üli! (Hoch! Hoch! Zajos felkiáltások a szélső baloldalon: Hoch! Hoch! Egy hang a szélső baloldalon: Tizennégy év óta garázdálkodik! Nagy mozgás és zajos felkiáltások a jobb oldalon: Rendre!)

Elnök (csenget): Csendet kérek és kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak a tanácskozást zavarni. (Helyeslés a jobb oldalon.) Felkiáltások a szélső baloldalon: Tizennégy éves jubileumát üli a miniszterelnök! (Zaj.) Ez talán még sem tartozik a tanácskozási tárgyahoz. Kérem Kiss Albert képviselő urat, méltóztassék folytatni beszédét. (Helyeslés a jobb oldalon. Zaj.)

Kiss Albert: T. ház! Én az egyéves önkéntességet sem tekinthetem kedvezménynek. Kedvezmény lehet az és kiváltság gr. Tisza Lajos, gr. Teleki József képviselő urakra és azokra vonatkozólag, a kik ő hozzájuk hasonló szerencsés sorsban vannak, a kiknek nem kellett és nem kell aggódniok, hogy azon egyévi önkéntesség teljesítésével egybekötött legalább ezer forintnyi költséget honnan és mint állítják elő? De t. ház, tiltakoznom kell az ellen, hogy az kedvezmény legyen, a különböző adóemelések miatt már nagyon elszegényedett középosztály, kisbirtokos osztály, a hivatalnokok, tisztviselők egész seregére és azok gyermekeire vonatkozólag, a kiknek ezért is már saját maguktól, vagy többi gyermekeiktől kell elvonni a szükségeseket, hogy egy gyermekek tanítására szükséges költséget megakarhassák. Es akkor t. ház, mikor kimutatható, hogy tanügyi politikánk maga arra irányul, hogy a tanítást minél drágábbá, a tanulást minél nehezebbé tegye, hogy azon szegény sorsu tanuló a tanulói pályáról leszoríttassanak és azon nagy számú a szegényebb sorsu tanulókra vonatkozólag el nem ösmerem, el nem ösmerhetem, hogy az egy évi önkéntesség, úgy a mint az a 25. §-ban felvetetik, kedvezmény legyen; nem kedvezmény, hanem áldozat az, mikor a

második, tudják, Nem lesz péna? (H) tenem itt man ránt az hatót hallottam elvet haú váltású, nak hátr annak az joga az e lepett, a — méltó teni közl miniszter munkásu urnak fél rtlőség a közé hiva szélsőbal többektől. Azt s szülőköt ket és azo szolgálata képviselő társam és önkéntess nagy tehe következ jon azt rilyenök nyert, a intézetei zónasébz hessen sz a véderő ségét, és met. Ez fejtenem módot, a adja, (Iga járulnak koretok é Magát a ur hivatka nem is a hogy ipa úg anna kell szent hogy pály dalon.) H nem az ál magától é ges össze ilyeslés a a tulajdon általuk e törvényh e hazába

szélsőbalon és felkiáltások: Gya-

gr.: Megvannak boldulva!

gr.: Megakarják ölni a magyar iro-

gr.: Egy van! a szélsőbaloldal-

Tisztelettel kértem a miniszter ur-

gr.: ki az ő nevében aláírta és ki-

gr.: mit eslekeszik? (Ugy van! Ugy

gr.: szélsőbaloldalon.) Nem jelent-e meg

gr.: Csokonai és Petőfi szélső-

gr.: baloldalon.) Hiszen ha az önképző-

gr.: iskola és jó osztályzatú növendé-

gr.: k, akkor ki lesz zúrva onnan a

gr.: tanterem? (Igaz! Ugy van! a bal-

gr.: oldalon pedig középiskoláinkban ép-

gr.: it a középiskolai művelés akadá-

gr.: lya? (Igaz! a bal- és szélsőbalol-

gr.: dalon.) Hiszen ha az önképző-

gr.: iskola állít. (Halljuk!) Fel-

gr.: tét, ha tegnap meg nem je-

gr.: lent a közlemények, a melyekben ol-

gr.: dalmat a rendelet Aradon az ál-

gr.: lami kihirdetett, azon gyanúsium

gr.: g, hogy inkább megszüntetik

gr.: az abból tanulóitarsaik ki-

gr.: lés helyesítés a bal- és szélső-

gr.: baloldalon.) Mi lesz en-

gr.: ny a rendeletnek logikai követ-

gr.: el? (Ugy van! a szélsőbaloldalon.) Es

gr.: t, há?

gr.: Hát, ha megint vezetni oda, hova

gr.: vezetni maga a miniszter ur sem

gr.: a germanizáló veszélye elé. (Ugy

gr.: szélsőbaloldalon.)

gr.: Tisztelettel meg t. ház, a mint azt

gr.: a rendelet, azon ugynevezett ked-

gr.: vezési a 279. számú nyomatvány

gr.: a rendelet. (Halljuk!) Ezekben

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

gr.: a rendeletben az áll, hogy a 25. §.

második, az ugynevezett kényszer-év miatt azt sem tudják, hogy az időt és pénzt mire fordították? Nem lesz-e az egy elveszett idő és hiában kidobott pénz? (Élénk helyeslés a szélsőbalon.) Ki kell jelen-tenem itt a t. ház előtt, hogy az egész vitának folya-mán rám a legnagyobb mértékben megdöbbentőleg az hatott, midőn először a miniszterelnöki székről hallottam a teherviselési egyenlőség nevében azt az elvet hangoztatni, hogy igenis ezen önkéntesség ki-váltás, sőt oly kedvezmény, mely egy nagy osztá-lynak hátrányára a művelt osztálynak adatik, s így annak az egyenlő teherviselés elvéből kifolyólag nincs joga az ellen tiltakozni. De még sokkal jobban meg-lepett, a mikor a miniszterelnök úr nyilatkozata után — méltóztassanak utánna nézni a munkaszótály it-teni közlönyében, a „Népszavá“-ban megjelent, a miniszterelnök úr szavaira alapított nyilatkozata egy munkásnak, melyet sietett átvenni a t. miniszterelnök úrnak felhivatalos közlönye a „Pesti Hírlap“ (De-rülttség a jobboldalon) és másnap már kiemelve tette közé hivatalos lapja a „Nemzet“, (Derülttség a bal és szélsőbalon) s azóta már itt e házban is hangoztatni többektől hallottuk.

Azt még értem t. ház, mikor hajdan Spárta a szülőkétől már kisdid korunkban elvette gyermekei-keket és azok közül az erőteljeseket az állam az állam-szolgálatára nevelte; de azt nem értem, mikor itt a képviselőházban feláll Tisza Lajos gr. t. képviselő-társam és beszédének kezdetén elismeri, hogy ezen önkéntességi év által a szülőkre és a tanuló ifjuságra nagy teher nehezedik: mégis beszédjének végén a következő eredményre jut. Hogy hiú legyenek, szabad-jon azt felolvasnom. (Halljuk! Halljuk!): „Azon előnyök fejében, melyeket az államtól a fiataliság nyert, a mely számára milliók árán fentartott tan-ítzeteiben módot nyújtott arra, hogy a nagy kö-zönségből kiemelkedve, magasabb műveltségre te-hessen szert, teljesítse azon viszonyszolgálatot, hogy a véderő kötelékében értékesítse magasabb képzet-téségét, és annak megfelelő állásban szolgálja az álla-mat.“ Ezen kijelentéssel szemben t. ház, ki kell je-fentemem, hogy a t. képviselő ur által említett módot, a műveltség megszerzésére nemcsak az állam adja, (Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon) de hozzá-járulnak ahhoz az iskolákat fenntartó testületek, fele-kozetek és magánosok. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.) Magát a műveltséget pedig, a melyre a t. képviselő úr hivatkozik, az állam nem, éppen nem adja, de nem is adhatja senkinek. Valamint a munkásnak, hogy iparosná lehessen, külsőben, szenvednie kell, úgy annak a tanulóknak is évek hosszú során át kell szenvednie, külsőben és szorgalmasan tanulnia, hogy pályáját végezze. (Élénk helyeslés a szélsőbalol-dalon.) Ha pedig áldozatot hoz valaki, azon áldozatot nem az állam hozza, hanem azon szülő, a ki gyakran magától és többi gyermekeitől vonja meg a szüksé-ges összeget és azt fiának tanítására fordítja. (He-lyeslés a szélsőbaloldalon.) És ha önök uraim! ott a föloldalalon, a gr. Tisza Lajos ur által kimondott és általuk e házban zajosan helyeselt azon elvet, a törvényhozás terén valóítani törekednének, akkor e házban megszünt az állam azon rendeltetése,

mely minden államnak kell, hogy legfőbb rendeltetése legyen, e házban többé nem az egyesek jóléte, nem a családok boldogulása, sőt nem is az állam lesz a fő-cél, hanem azon hadsereg. (Élénk helyeslés a szélsőbalon.) melyért már oly sokat áldoztunk és melynek most már nemzeti nyelvünk és kulturánk is feláldoztatni szándékoltatik. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.) Ha ezen ténre megyünk t. ház, akkor önök, mikor majd később fel fognak ébredni, azon hadsereg az önök tiltakozása dacára is fenn fogja tartani azon fegyveres békét, mely Európa népeinek azon néhány év óta, mióta fennáll, több kárt okozott, mint a mennyit okozott volt egykor a harmincz éves háboru. Azon fegyveres béke alatt mi, a nemzet fia, minden háboru nélkül össze fogunk roskadni. (He-lyeslés a szélsőbalon.) Hát nem méltóztatnak-e — midőn választókerületeikben megfordulnak, — látni és nem tartják szükségesnek felhívni a t. miniszterelnök urat, és ha ő nem akarná, a honvédelmi minisz-ter úrral együtt rászoritani, hogy a trón előtt han-goztassák, hogy ezen fegyveres béke, mely alatt gazdaságunk, iparunk, kereskedelmünk roskadozik, mely miatt az adóterhet immár az elviselhetlenségig kellett fokozni, végre valahára véget érjen. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalon.) Mert vagy valósággal meg van az a mumus, a melylyel minket e házban, valahányszor áldozatot kell hozni, rendszeren fenyeget-nek, (Felkiáltások a szélső baloldalon: ott ül.) vagy nem létezik. Ha nem létezik azon mumus, akkor a ház méltóságával nem lehet megegyeztetni azt, hogy azok fenyegetőznek; ha pedig létezik azon mumus, és azzal le kell számolnunk, akkor meggyőződésem szerint minél később fog elkövetkezni a leszámolás órája, a magyar nemzetre nézve, az annál veszélye-sebb leend.

Én ezen indokból még azon mumussal fenyegetve sem fogadhatom el a tárgyalás alatt lévő 24. és 25. § t, azoknak eredeti szerkesztésében. De nem fogad-hatom el a Gajári Ödön t. képviselő társam által benyújtott határozati javaslatot sem. (Helyeslés a bal- és szélsőbaloldalon.)

T. ház! Én többekkel találkoztam azok közül, a kik a tulsó oldalról aggodalmakat nyilvánítottak. Én ezen aggodalmak előtt tisztelettel hajlom meg, annyival is inkább, mert hogy ilyen aggodalmaim nekem is vannak, azt igyekeztem feltüntetni beszédem fo-lyamán, s be fogom bizonyítani a szavazás alkalmával.

Megvallom, örömmel üdvözöltem volna Gajári Ödön t. képviselő társam határozati javaslatát, ha abban a 25. §. eredeti szövegével szemben tényleges javítást találni vagy felfedezni tudnók; de t. ház, ezen határozati javaslat úgy tűnik fel előttem — hogy hasonlattal éljek — mint mikor mi, szülők ajándékol egy szép babát veszünk, hogy jó és szőfogadó gyer-mekeinket azzal megörvendeztessük, a vásottakat és békélenkedőket pedig, legalább egy időre megnyug-tassuk. A gyermekek is felékesítik, felcífrázzák a babát, de utójára mégis csak baba marad az, mert nincs benne lélek, élet. (Helyeslés a szélsőbalon.) Ez a határozati javaslat is fel van ékítve szavak-

kal, fel van csífrázva; előterjesztett a házban — beismerem — igen szép beszéddel kapcsolatban; de t. ház, mikor a határozati javaslatban, azt kere-szem, a mi lélek és élet, azt feltalálni nem tudom. Mit mond ugyanis e határozati javaslat és mi er-nek lényege? Méltóztassanak azért is meghallgatni, mert ezen határozati javaslat úgy van fogalmazva, hogy ennek fogalmazása a jelen korszaknak oly híú tükrö, hogyha ez a többség által elfogadtatnék, a jelenlegi korszakot egy későbbi korszakban igen híven fogja visszatükrözni és feltüntetni.

Mit mond ugyanis e határozati javaslat lé-nyege? szóról-szóra a következőket: „Utastítja a képviselőház a honvédelmi minisztert, hogy állásá-ból kifolyólag, a tisztai vizsgát illetőleg tegye meg a kellő lépéseket arra nézve, hogy (Derülttség bal-felől) 1-ször a németnyelvben való jártasság, csak oly mértékben kívántassék, a mily mértékben en-nek bírása a közshadsereg szolgálati viszonyaiból kifolyólag mulhatatlanul szükséges. (Derülttség bal-felől.)

Én t. képviselőtársamhoz egész komolyan óhaj-tok egy kérdést intézni. O, a ki maga is aggodott és azért terjesztette be ezen javaslatot, s én aggo-dalmát tisztelem — méltóztassék nekem megmon-dani, hogyha e határozati javaslat el fog a ház több-sége által fogadtatni, azon utastítás, a melyre vonat-kozólag tegnap jelentette ki e házban a honvédelmi miniszter ur, hogy az még ezideig elkészítve nincs és ezt követve az önkéntesi vizsgák a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat és ezen határozati javas-lat értelmében megfognak kezdeni és t. képviselő-társam arra a szomorú tapasztalásra ébred fel, hogy azon vizsgák eredményével nem lesz megelégedve s azt lesz kénytelen tapasztalni, hogy ifjaink azon vizsgán elnullanak, mert a németnyelv tudása tőlük képviselőtársam szerint is túlszigoruan követeltetik és akkor képviselőtársam eljön ide és itt mint kép-viselő interpellálni fogja a honvédelmi miniszter urat, hogy ime ezen és ezen önkéntesnek vizsgája alkalmával az történt, hogy tőle a németnyelv tu-dása szigorubbán követeltetett, mint ő ezen határo-zati javaslata benyújtásakor tervezte s akkor a hon-védelmi miniszter ur azt feleli rá: Hjah, meglehet, hogy a t. képviselő ur nézetei szerint az a német-nyelvi jártasság, a mit kívántak, nagyobb mint a mi meggyőződésünk szerint a közshadsereg szol-gálati viszonyaiból kifolyólag mulhatatlanul szük-séges; de az mit sem bizonyít, mert a honvédelmi miniszter ur meggyőződése szerint nem nagyobb, hanem kevesebb. (Felkiáltások szélsőbalfelől: Tu-domául veszik!) Mit fog akkor tenni? Aggodalmi ellen hol lesz a megnyugtató és a nemzet részére mivé lesz azon vívmány, melyről itt annyi szó volt.

Én t. ház, ezen határozati javaslatot, mely az én aggodalmaimat megszüntetni nem képes, nem fogadhatom el, hanem szavazatommal támogatni fo-gom a véderő-bizottság kisebbségének külön véle-ményét. (Élénk helyeslés a bal- és szélsőbalol-dalon.)